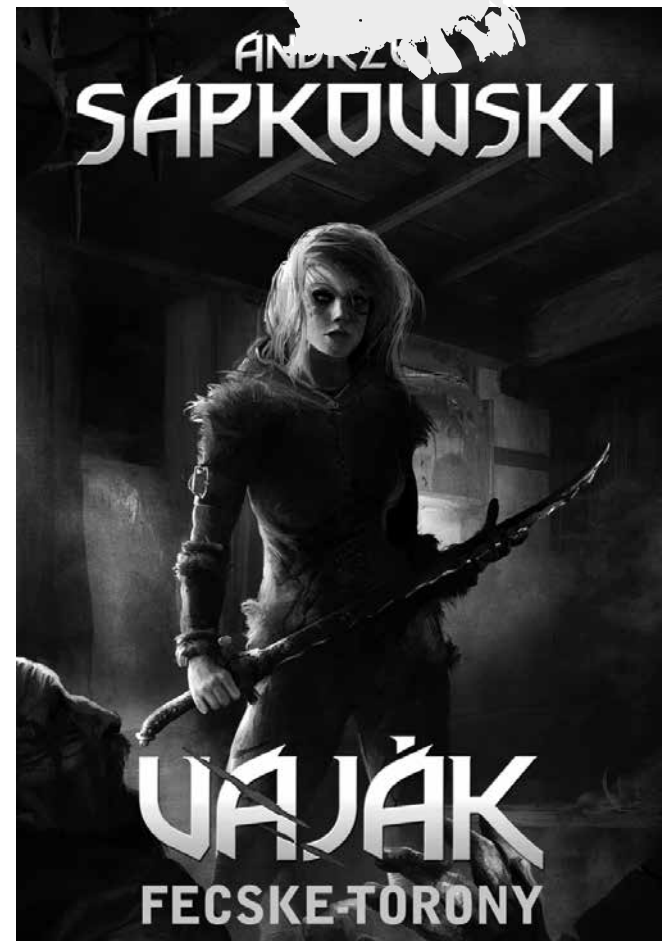

BABOS Orsolya

Ha felforr az Ősi Vér

(Andrzej Sapkowski: *Vaják. Fecske-torony.*
Fordította: Hermann Péter, PlayON, 2017)

„[...] az, ami a földön hever és elvérzik, az már nem a Gonosz.
Talán még nem a Jó, de biztosan nem a Gonosz! [...] Vaják vagyok.
Amikor tanítottak, megesküdtem magamban, hogy a Gonosz ellen fogok
fellépni.
Mindig. Gondolkozás nélkül. Mert ha valaki elkezd gondolkozni,
[...] az ölesnek már nincs is értelme. A bosszúnak már nincs is értelme.
És ezt nem szabad megengedni.” (365)

Andrzej Sapkowski műveinek világát teljességgel áthatja a fen-
tebbi sorokban érzékelhető machiavellista attitűd. Az 1986-ban
a *Wiedźmin* című novellával indult *Vaják*-sorozata az elmúlt
három évtizedben komplex transzmédia-univerzummá nőtte ki
magát, az ezredfordulón egészestés film és tévésorozat készült
a könyvek alapján, majd 2007-ben egy mára már háromrészes
videójáték-széria is indult a szerző munkái nyomán, amely je-
lentősen hozzájárult a franchise nemzetközi elismertségéhez. A
játékok az írásművek szereplőit és egyes motívumait felhasznál-
va önálló, a könyvek ismerete nélkül is élvezhető interaktív in-
terpretációját nyújtják Ríviai Geralt kalandjainak. Azóta több,
az univerzumban játszódó önálló képregény is napvilágot látott,
továbbá készült a karakterek felhasználásával egy dobozos, va-
lamint digitális társasjáték is, emellett a sorozatban megjelent
Gwent kártyajátékának online, nyílt bétatesztje is folyamatban
van.

Az író összesen három novelláskötetet és egy ötrészes re-
gényciklust kreált ehhez a világhoz kapcsolódva, melyek fő-
szereplője Ríviai Geralt, a magyar fordításban vaják, azaz egy
mutáns szörnyvadász, akit különböző főzetekkel és eljárásokkal
genetikailag módosítva egyetlen célra hoztak létre és képeztek
ki: a világban garázdálkodó szörnyetegek kiirtására. A regények-
ben a sorsa összefonódik Cirilla királylányával, akit a Meglepetés
Törvénye¹ szerint neki ígértek. A lány az egyik északi királyság,
Cintra trónjának örököse, az ősi tünde vér hordozója, továbbá
erős mágikus forrás is, ezért kis túlzással a kontinens összes ha-
talmi tényezője rá akarja tenni a kezét, Geralt pedig tűzön-vízen
át az ő megmentésért küzd, hűségese társai és többé-kevésbé hű
szerelme, a varázslónő, Vengerbergi Yennefer segítségével.

A *Vaják* dark fantasy világa minden szegletében realiztikus-
nak hat, ebben az értelemben a mendlesohni immersive fantasy
jegyeit is magán hordozza.² Gazdasági-politikai viszonyai hite-
lesek, miközben az ábrázolt berendezkedés a pusztulás felé tart.
A regények kerettörténetét a déli Nilfgaardi Császárságnak a
független északi királyságok ellen indított háborúja adja, emel-
lett a Temeria nevű birodalomban mindennaposak a faji kon-
fliktusok az elnyomott tündék, törpök és a többségben lévő
emberek között. Erre a közhangulatra még ráerősít Ithlinne
próféciája a Fehér Fagyról, amely mindezen gyászos előjelek
után el fogja nyelni a világot, megpecsételve ezzel lakóinak sor-
sát. Ebben a motívumban felfedezhetünk néhány párhuzamot
George R. R. Martin *A tűz és jég dala* című regényciklusának
világával is. A legendákban, melyeknek kevesen hisznek, egy
hosszú jégkorszak fenyegető árnya kísért, mely összefüggésbe
hozható idegen lények inváziójával (a Mások Martinnál és a
Vad Falka Sapkowskiánál). A királyságok megosztottak, folyton
forronganak, és ahol csak lehet, igyekeznek kijátszani egymást

¹ Ennek értelmében, ha valaki megmenti más életét, cserébe joga van olyasmit
kérni tőle, amivel az illető rendelkezik, csak még nem tud róla. (Általában szüle-
tendő/újszülött gyermek.) Vagy arra tarthat igényt, aki/ami a hazatérőt elsőként
köszönti.

² Farah MENDLESOHN: *Rhetorics of Fantasy*, Wesleyan University Press,
Middletown, Connecticut, 2008.

jól működő kémhálózataik segítségével, ahelyett hogy az őket
tényleges pusztulással fenyegető valódi gonosz ellen vennék fel a
harcot. Mindkét univerzum kegyetlen és részvétlen, és egyikben
sem mindennapos a mágia, bár a *Vaják*-sorozatban kétségtelenül
gyakrabban bukkan fel.

Sapkowski saját világa eleve mágikus, de itt az emberi faj a
parazita és a betolakodó, amely garázdálkodásával közelebb hoz-
zák az elkerülhetetlen világvégét. Míg Gaiman amerikai istenei
és egyéb fantasztikus lényei vagy Bill Willingham *Fables* című
képregényének szereplői meghúzzák magukat az emberek vilá-
gában, igyekeznek beolvadni és alkalmazkodni a megváltozott
körülményekhez, addig Sapkowskiánál az ember terjeszkedése
által elnyomott, megtizedelt kisebbségek körömszakadtáig vé-
dik az autonómiájukat és a területeiket. Sapkowski univerzu-
mában beköszöntött a Megvetés, a Kard és a Balta ideje. Az
ősi fajok büszke képviselői ellenséges izolációba süppednek és
saját túlélésük érdekében sem képesek levetközni a gőgjüket,
ezért alkalmazkodás nélkül — egyfajta evolucionista logika
szerint — hosszas vegetálásra és végül lassú pusztulásra vannak
ítélve. Dol Blathana tündéi a túlélésük érdekében veteményt és
mezőgazdasági technikákat lopnak a parasztoktól, miközben a
gyűlöletteljes elvakultságukban az embereket bundában nyüzsgő
tervekhez hasonlítják, és a hegyekben készülnek az utolsó nagy
összezapásra, amikor majd állig felfegyverkezve alászállnak a
völgybe, hogy megvívjanak a konkurens fajjal. Brokilon driádjai
egyetlen figyelmeztetés után bárkit átluggatnak a nyilaikkal,
legyen az gyermek vagy rózsét gyűjtő öregember. A fajok közti
törékeny egyensúly és valaha volt béke a hanyatlásnak ebben a
korában már visszaállíthatatlan. Bár középkort idéző világban
járunk, a környezeti értékek, a ritka fajok megóvása visszatérő
motívum. Geralt például, ha teheti, nem öl értelmes, ártalmat-
lan vagy a kihalás szélén álló lényeket, például sárkányokat sem.
A környező királyságok Brokilon erdejét a termőföld, a mahagó-
ni és egyéb ritka luxuscikkek megszerzésének érdekében akarják
meghódítani. A druidák panaszát, miszerint ha a halászat így
folytatódik, akkor a halak kétszáz év múlva el fognak tűnni a
folyóból, a király azzal üti el, hogy akkor térjenek vissza majd
kétszáz év múlva.

A jelenkornak az ökológiai válságával való párhuzamok mel-
lett a regényvilág fő rendező elvei a válság és a Végzet. Mindkettő
feltartóztatathatatlanság és a történeteknek minden pillanatában
jelen van. Ciri el van rendelve Geraltnak, Geraltot is a Végzet
köti Yenneferhez. Geralt emiatt lett vaják, Ciri pedig az Ősi Vér
Gyermekeként született. A szereplők csak az útjuknak bizonyos
szakaszait választhatják meg, de annak végkimenetelére, úgy tű-
nik, nem lehetnek hatással. Cirinek be kell teljesítenie a sorsát,
ebben hátráltathatják, akadályozhatják személyek és események,
de a végkimenetelen mindez nem fog változtatni. Ciri megta-
lálja a Fecske-tornyot, és ezáltal rálép a számára elrendelt útra,
amely út a maga teljességében majd az utolsó kötetben tárul fel.

Sapkowski erőteljesen épít mind a sienkiewiczzi klasszikus
történelmi regény hagyományaira — hiszen ő maga is írt egy al-

ternatív történelmi szálat feldolgozó Huszita-trilógiát, amely ma-
gyarul még nem érhető el —, mind pedig az északi, kelta-germán
mitológiára, valamint a kelet-európai folklórra. Előszeretettel
használ fel és alakít át klasszikus meséket is, mint a Szépség és
a Szörnyeteg vagy a Hófehérke, amelyek az újírás és kisajá-
títás során új jelentésmezőkkel gazdagodnak. A *Kisebbik rossz*
című novella például a megbízhatatlan elbeszélő toposzára épít.
Adott egy legenda, mely szerint az év egy bizonyos napján szü-
letett lányok a Fekete Nap átkát viselik, azaz kiszámíthatatlanul
agresszív, ön- és közveszélyes mutánsokká serdülnek, mert ez a
Végzetük. A hiedelem nyomán számtalan lányt zártak toronyba,
vagy boncoltak fel a varázslók, akár élve is, hogy utánajárjanak
a mítosz valóságalapjának. Egy ilyen királylány, Renfi, akinek
sikerült elszöknie a rászabott sors elől, most meg akarja ölni a
varázslót, aki halálra szánta őt. Geralt ugyanannak a történetnek
kétféle, ugyanannyira hihető verzióját kénytelen meghallgatni,³
az egyiket a varázsló, a másikat a lány szemszögéből. Mindkettő
azt akarja, hogy a Vaják szolgáljasson igazságot és ölje meg a
másikat. Geralt végül, híres semlegességéhez híven nem választ.
A felek találkozása így is vérfürdőbe torkollik, melyben Renfi
életét veszti, és soha már nem derül ki, hogy melyikük verziója
volt az igaz. Geralt viszont bármelyik fél mellé állva ártatlan em-
berek halálát előzhette volna meg. A Fekete Nap átka azok miatt
teljesedik be, akik el akarták kerülni azt, a mészárlást előidéző
Renfi a rásütött bélyeg, a Pygmalion-effektus értelmében válik
gyilkos szörnyeteggé.

A hatalomnak, kiváltképp a mágikus hatalomnak súlyos ára
van Sapkowski történeteiben. Az erősen átszexualizált módon
ábrázolt, ugyanakkor kiemelkedő intellektusnak és befolyásos
politikai tényezőnek számító varázslónők épp arra használják
fel nemiségüket, hogy férfiakat, legtöbbször uralkodókat ma-
nipuláljanak. Általában öntörvényűek, kegyetlenek és folyamatos
játzmákat folytatnak egymás ellen is. Ahhoz, hogy valamennyi-
re megértsük őket, tudnunk kell, hogy csak azokból a lányokból
lesz varázslónő, akik senkinek sem kellettek, esélyük sem volt
a férjhezmenetelre. Mert ki akarna egy jövedelmező házasság-
tól eslni és helyette hosszú éveken át poros pergamenek fölött
görnyedni és nyirkos tornyokban dideregni? Melyik apa akarná
a lányának ezt a sorsot? A varázslónők tehát a testi hibás, púpos,
himlős, kancsal és csámpás lányok közül kerültek ki, és a kikép-
zésük során a külsejüket ugyan ideálissá varázsolják, de a ben-
nük felhalmozódott lelki sebeket nem tudják semmissé tenni.
De szexus és hatalom még ellentmondásosabban összekapcsoló-
dik azáltal, hogy aki érintetlen, az nem alkalmazhatja a mágikus
erőket,⁴ ugyanakkor a varázslónők, ahogyan a vajákok is, termé-
ketlenek. Tehát annak fejében, hogy a természetfelettit uralhas-

³ Az elbeszéléstechnika egyértelműen Akutagava Rjúnoszukének *A bozótmezőben*
című novelláját és az abból készült Kuroszava-filmet (*A vihar kapujában*) idézi.

⁴ Kivétel ez alól Ciri, aki nem adja magát oda senkinek, illetve akivel mégis
megeshetne az aktus, az a férfi egy nyílvezzővel a hátában hal meg közvetlenül
előtte. Bár nem mondhatni, hogy a lány teljesen tapasztalatlan, mivel a Patká-
nyok bandájának egyik tagjával lesbikus kapcsolatot folytat, amely a partnere
meggyilkolásával tragikus véget ér.

sák, az élet legtermészetesebb dologától, az önreprodukciónál kell lemondaniuk. A *Fecske-torony* főszereplőinek élete az ezzel járó hiányérzet betöltésére tett kétségbeesett próbálkozás: folyton keresnek valamit, és amikor megtalálják, annyira megrémülnek, hogy hanyatt-homlok menekülnek előle. Geralt és Yennefer egymást akarják, és azt, hogy szerető családot biztosítsanak Cirinek, de mégsem bírnak hosszútávon megmaradni egymás mellett, és a fogadott gyermekük is elszakad tőlük.

Ciri lelke és teste acélösszá az edződik megpróbáltatásainak során, és a *Fecske-torony* idejére végleg búcsút mondhatunk annak az ártatlan, néha nyafka hercegnőcskének, akit még *A végzet kardja* című novelláskötetben ismerhettünk meg. Mostanra fiatal nővé érett, aki a kiválasztottság kényszerű terhét hordozza, és megkeseredett a sors által rá mért csapások miatt. Különleges származása nagy tettek végrehajtására predesztinálja, és a világ érdeklődésének homlokterébe helyezi. Geralt és Yenneferen kívül mindenkinek valami konkrét célja van vele, és hogy ki is ő valójában, az senkit nem érdekel. Avallac'h és tündéi számára ő elsősorban szimbólum, hiszen ő Zirael, az Ősi Vér hordozója, Ithilinne prófécijának beteljesítője, aki megmentheti a népket egy új világba vezető kapu kinyitásával. Vilgeförtz, a varázsló további genetikai kísérletezéshez akarja felhasználni, a nilfgaardi uralkodó és a varázslónők pedig hatalmpolitikai célokra. Am a lány mostanra már elszakadt mindenkitől, akit szeret, és válogatott fizikai és lelki kínzásoknak vetik alá, minék következtében az önidentifikációja is megváltozik: nem fontos többé, hogy nemes, hogy hercegnő, egyedül csak az számít, hogy megfizessen az őt ért sérelmekért és az, hogy igazságot tegyen a világban. Elvesztette a hitét a filozófiai igazságokban, és már csak a lex talio elve mozgatja:

Etika? Szart sem ér az etikád, Corvói Vysogota. Nem a gonoszok és a tisztességtelenek pusztulnak el a mélyben, nem ám! Ó, dehogysis! Épphogy a gonoszok, a legleszántabbak taszítják le oda azokat, akik erkölcsösek, becsületesek és nemesek, de ügyetlenek, habozók és tele vannak gátlásokkal. (33)

A túlélésért cserébe tehát idővel a személyiségével fizet. Mielőtt a Fecske-torony felkeresésére indulna, egy utolsó bosszúhadjáratba kezd az őt kereső zsoldosok ellen. Ekkor a Patkányok bandájában ideiglenesen felvett identitását is leveti: „— Nem vagyok Falka. [...] Ciri vagyok Kaer Morhenből. Vaják vagyok. Ölni jöttem.” Amikor Bonhart gyöttri, sokszor a klasszikus sokk tüneteit produkálja.

— Végig azt kérdezte, ki vagyok, de én hallgattam. Mint akkor, amikor a Korath-sivatagban elkaptak a Fogdmegek, most is mélyen magamba menekültem, legbelülre, ha érted, mire gondolok. A Fogdmegek akkor azt mondták, bábu vagyok, az is voltam, fabábu, érzéketlen és halott. Mindazt, amit ezzel a bábuval csináltak, valahogy föntről néztem. Mi van akkor, ha vernek, mi van, ha rugdálnak, ha nyakörvet tesznek a nyakamba, mint egy kutyának. Hiszen nem én vagyok az, én egyáltalán nem is vagyok... Érted? (127)

Az identitás felvállalása vagy elvesztése visszatérő problémakör a *Vaják*-művekben. A főhős mutációjának ki kellett volna ölnie az érzelmeket, de ez mégsem történt meg. A könyvek mellékszereplői gyakran lelketlen gólemnek bélyegzik, s van, amikor már maga is elhiszi a fejére szórt rágalmakat — hasonlóan a korábban említett Pygmalion-effektushoz. A *Fecske-torony*ban már eszerint kezd viselkedni, és nem élteti más, csak az, hogy bosszút álljon azokon, akik elvették tőle Cirit, vagy azokon, akik az útjába állnak. Geralt kezdetben idealista volt, hitte, hogy a mutációja, bár elvágja az emberektől és stigmatizálja őt, mégis célt és értelmet ad az életének. Hitte, hogy hasznos lesz, hogy megmenti az embereket a szörnyetegektől, de rá kellett jönnie, hogy az emberbőrbe bújt bestiák ellen sokszor kevés egy vaják ereje. Mássága szerves részét képezi az identitásának. Néha kérkedik vele, máskor kesereg miatta, de sosem próbálja meg elleplezni vagy megtagadni önazonosságát. Ahogy Yennefert — egyedülként a varázslónők között —, őt is kínozza a termékeltensége. Nem ismerte a szüleit, nem tudhatja, honnan jött, csak azt, hogy hová tart, és állandó mozgásban van, hiszen a jól dolgozó vaják a saját jövőbeni kenyerét éli fel: ha nincs több szörny, nincs többé szükség vajákra. Tehát végig egy olyan világért küzd, ahol, ha sikerrel jár, szolgálatai értelmüket veszítik.

A *Fecske-torony*ban — szemben a sorozat korai darabjaival — a különböző csodalények szinte csak kulisszaként tűnnek fel, a hangsúly egyértelműen átkerült Ciri megpróbáltatásaira, valamint a politikai tényezők szervezkedésére és hatalmi villongásaira. A szereplők szenvedésének sokszor értelmetlenül hosszúra nyújtott leírása és ecsetelése azt mutatja, hogy Sapkowski zsenije igazán a novelláiban bontakozik ki, melyeket általában végig feszesen vezet és egy hatásos csattanóra épít fel. Ciri a könyv legvégén jut el a címadó Fecske-toronyba, ahol a kötet egy kisebb cliffhangerrel ér véget, de úgy, mintha félbevágták volna. Ez a szerkesztési mód az összes többi regényre is jellemző. Nincs igazi kezdet és vég, mindegyik ott folytatódik, ahol az előző abbamaradt, így kiadhatnák őket akár egyetlen hatalmas kötetben is, az olvasónak nem tűnne fel, hogy befejezte az egyik részt, ha utána azonnal haladhatna tovább. Mindezzel együtt a *Fecske-torony* nagyrészt hozza az eddigi kötetek színvonalát, bár a légköre reménytelenebb, és történetvezetése sötétebb azoknál. Emellett pedig válaszok ígéretével terhes, de a válaszokért meg kell várnunk a következő kötetet, *A tó úrnőjét*, amelyben végleg lezáródnak Ciri és Geralt könyvbéli kalandjai. Az olvasó ezek után belevetheti magát akár a digitális *Witcher*-világ rejtélyeinek felgöngyölítésébe is, de ez már egy másik történet.

